

فیرکردنی هۆنراوهی عهرووزی

به زمانیکی ساکار

بنه مای فیربوونی لیکدانه وهی شیعی عهرووزی (برگه) یه. هه ر وشه یه که له یه که یان چه ند برگه پیک هاتوه، وه کوو:

1. ده (یه که برگه یییه چونکوو یه که بزوینی تیدایه).
2. ده ر (یه که برگه یییه چونکوو یه که بزوینی تیدایه).
3. ده رگا (دوو برگه یییه چونکوو دوو بزوینی تیدایه).
4. ده رگاوان (سی برگه یییه چونکوو سی بزوینی تیدایه).
5. جالجالۆکه (چار برگه یییه چونکوو چوار برگه ی تیدایه).

تیبینی: بزۆکه و برگه:

وشه یه کی وه کوو (من = min) یه که برگه یییه چونکوو یه که بزوینی تیدایه، ئەم بزوینه دهنگیکی زۆر کورته که به ئەلفبیی کورد- عه ره بی نانووسریت به لام به ئەلفبیی لاتینی به (i) دیاری ده کریت.

کهوا بیته تا ئیره بۆمان ده رکهوت که بۆ ناسینی برگه پیویسته دهنگه بزوینه کانی زمانه که مان بناسین که له سیسته می ئەلفبیی کوردیدا بریتین له م پیتانه که به سوور دیاری کراون:

ئ - ا - ب - پ - ت - ج - چ - ح - خ - د - ر - ر - پ - ز - ژ - س - ش - ع -
 غ - ف - ق - ک - گ - ل - ل - م - ن - ه - و - و - و - ه - ی -
 ئ.

واته بزویینه‌کان (٨) دانهن و بریتین له:
 ا - و - و - و - و - ی - ئ + بزروکه (i).

برگه‌کانی زمانی کوردی

ئێسته که بزویینه‌کانمان ناسی زۆر گرنگه بزانیین له زمانی کوردیدا برگه به چه‌ند شیوه خۆی ده‌رده‌خات:

فیرگه‌ی زمانی کوردی

برگه له زمانی کوردیدا:

- ١- نه‌بزویئ + بزویئ کورت . (ه)
- ٢- نه‌بزویئ + بزویئ دریژ . (د)
- ٣- نه‌بزویئ + بزویئ کورت + نه‌بزویئ . (ده‌ر)
- ٤- نه‌بزویئ + بزویئ دریژ + نه‌بزویئ . (دوور)
- ٥- نه‌بزویئ + بزویئ کورت + دوو نه‌بزویئ . (ده‌رد)
- ٦- نه‌بزویئ + بزویئ دریژ + دوو نه‌بزویئ . (هیشته)

زانینی برگه به‌تایبه‌ت بو شاعیران گرنگه.

برگاندن (تقطيع)

ئىيسته كه زانيمان چهند جور برگه مان ههيه با ههول بدهين ديريكي
هونراوهي كوردى برگه برگه بكهينهوه:

نهمردم من نهگه ر ئهم جاره بي تو
نهچم شهرت بي ههتا ئهم خواره بي تو

ديين دهنگه كورت و دريژه كانيان دهستنیشان دهكهين:

نه مر دم من نه گه ر ئهم جا ره بي تو
نه چم شهرت بي هه تا ئهم خوا ره بي تو

پاش ئهوه ديين ئهه و برگانه به شيوهي هيما ديارى دهكهين:
دهنگي كورت: (u).

دهنگي دريژه: (-).

كهوا بييت ئاواي لى دييت:

-- u --- u --- u

-- u --- u --- u

بو ئهوهي برگه كان ئاسانتر دهركهون و تيكل نهبن به شيوهي لارههيل
(/) بيك جيايان دهكهينهوه:

/ نه مر دم من / نه گه ر ئهم جا / ره بي تو /

/ نه چم شهرت بي / هه تا ئهم خوا / ره بي تو /

/ -- u / --- u / --- u /

/ -- u / --- u / --- u /

به هەر کام لهو چوار برگانە دەلین (کۆڵەکه = رکن) یک. جا ئەگەر (ارکان عروزی = کۆڵەکه عەروزییەکان) تان گۆی لێ بوو، ئەو مەبەست ئەو چوار برگانە یە پیکەو.

1. (کۆڵەکه یەگرتوو = متحد الارکان) بهو جوړه هونراوانه دهوترین که

شیوازی برگه کانیان وهکوو یهکن و بهدوای یهکترا دین. قه ی ناکا ئەگەر کۆڵەکه ی کۆتایی نیو تهواو بییت، وهکوو ئەوه ی سهره وه.

2. (کۆڵەکه یهکنایهک = متناوب الارکان) بهو جوړه هونراوانه دهوترین

که کۆڵەکه کانی یهک نه یهک وهکوو یهکن، وهکوو:

– رجز مئمن مطوی مخبون (رهجهزی ههشتانه ی پیچراوی هشاردراو)

ئەحوه لی تهفره قه نه زهر ته قوییه تی سه بهب دهکا

عارفی وه حدت ئاشنا لهم قسه یه ئەدهب دهکا

ئەحوه لی تهف | ره قه نه زهر | ته قوییه تی | سه بهب دهکا

عارفی وه ح | دهت ئاشنا | لهم قسه یه | ئەدهب دهکا

موفته عه لون | مه فاعه لون | موفته عه لون | مه فاعه لون

– ه ه – | – ه ه – | – ه ه – | – ه ه –

3. (کۆڵەکه جیاواز = مختلف الارکان) ش بهو جوړه هونراوانه دهوترین که

شیوازی کۆڵەکه کانیان که به دوا ی یهکترا هاتوون وهکوو یهک نین، وهکوو:

– مضارع مئمن اخرب مکفوف محذوف (موزاریعی ههشتانه ی خراوی

کویرکراوی قرتاو)

گهر بییه ده ری، سه روی ره وانی له ئیره مدا

وهر نه بییه ده ری، ئاهووی چینی له حه ره مدا

گهر بییه | ده ری، سه روی | ره وانی له | ئیره مدا

وهر نه بییه | ده ری، ئاهوو | یی چینی له | حه ره مدا

مهفعوولو | فاعيلاتو | مهفاعييلو | فاعيلون
--ه | ه-ه | ه-ه | ه-ه | ه-ه

دهسه لاتی شاعیر:

شاعیر بو هیه هندی جار پیتیکی هاورپی برگه یهک بگوژیته وه بو
برگه که هی پالی بو ئه وهی کیچی هونراوه که هی بیاریزیته.

دلّم وهک شووشه درزی دا له سه د شوین
دلی وا ههر به ئهیک رهنگه بشکین

که فرمیسکم هه مووی خویناوه، هه قمه
من ئه و داره م رهگم رۆچوته نیو خوین

باوه تاهیری عوریان، وه رگیرانی: ناسری حسامی

ئه گهر بیته و به پیی ئه و یاسایانه ی سه ره وه که باسمان کرد ئه م هونراوه یه
برگه برگه بکهینه وه ده بینین ئاوی لی دیت:

بیرگه‌ی زمانی کوردی

د	ئم	وهک	شوو	شه	در	زی	دا	له	سه‌د	شوین
ب	-	-	-	ب	-	-	-	ب	-	-
د	ئی	وا	ههر	به	ئا	هیک	ره‌ن	گه	بش	کین
که	فر	میس	کم	هه	مووی	خوئی	نا	وه	هه‌ق	مه
من	نه‌و	دا	ره‌م	ره	گم	رۆ	چۆ	ته	نیو	خوین

Camtasia Studio

ئه‌گه‌ر چاوی لی بکه‌ین ده‌بینین که (هه‌ق) و (من) برگه‌ کورت و دریزه‌کان وه‌کوو ئه‌وانه‌ی سه‌ره‌وه کورت و دریزیبیان جی ناکه‌وئیت، بۆیه شاعیر بۆیه هه‌یه ده‌سکارییه‌کی بکات.

بۆ نمونه له‌م هۆنراوه‌یه‌دا بی ئه‌وه‌ی کیشه‌یه‌ک ساز ببیت و یاسایه‌ک پیشیل کرابیت شاعیر له‌ وشه‌ی (هه‌ق) ده‌نگی (ق)ی دووپات کردووه‌ته‌وه (هه‌قق) و هه‌روه‌ها ده‌نگی (ن)ی له‌ برگه‌ی (من min) خستووته‌ پال برگه‌ی دواتری که (ئه‌و ew) و بووه به (نه‌و new)، بۆئه‌وه‌ی ده‌نگی یه‌که‌م له‌ برگه‌ی (من min) که برگه‌یه‌کی دریزه‌ ببیته برگه‌یه‌که‌ی کورت (م mi). به‌م جوړه ریکوپیکی و ته‌کووزی و کیشی شیعره‌که پاریزراوه، هاوکاتیش هه‌چ یاسا و ریسایه‌ک پیشیل نه‌کراوه.

فیرگه‌ی زمانی کوردی

د	ئم	وهک	شوو	شه	در	زی	دا	له	سه‌د	شوین
ب	-	-	-	ب	-	-	-	ب	-	-
د	ئی	وا	ههر	به	ئا	هیک	ره‌ن	گه	بش	کین
که	فر	میس	کم	هه	مووی	خوئ	نا	وه	هه‌ق	قمه
م	نه‌و	دا	ره‌م	ره	گم	رۆ	چۆ	ته	نیو	خوین

Camtasia Studio

لیره لیها توویی شاعیری عه‌رووزیمان بو ده‌رده‌که‌وئیت و ده‌بینین که له هه‌موو له‌ته دیریکدا له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی ریکوپیک ده‌نگی دریز و کورت کتومت وه‌کوو یه‌ک به شوین یه‌کدا دووپات ده‌بنه‌وه.

کوئایی به‌شی یه‌که‌م،
دریزه‌ی هه‌یه ...

ئاماده‌کردنی: دیاکو هاشمی